

Provinciale Drentsche en Asser Courant

10 december 1948

BIJZONDER GERECHTSHOF ASSEN

(Zitting heden Donderdag)

**Toen Gemmeker kampcommandant
van Westerbork was**

**Een diep-tragische periode, waarin honderdduizend
Joden werden vermoord**

Het volle licht der publiciteit schijnt heden over het verschrikkelijke drama, dat zich gedurende de bezetting van ons land over onze Joodse landgenoten heeft voltrokken. Meer dan honderdduizend Joden werden gedurende die fatale jaren naar het kamp Westerbork, het beruchte Durchgangslager, gebracht, om vandaar op transport te worden gesteld naar de vernietigingskampen in Duitsland. Honderdduizend Joden keerden nimmer terug. De commandant van dat kamp, Albert Konrad Gemmeker, staat heden terecht voor het Bijzonder Gerechtshof te Assen, en daarmede werd dit verschrikkelijke gebeuren weer tot in de finesses beleefd, mede dank zij het feit, dat na het algemene verhoor van de verd., een film werd vertoond, waarop verschillende transporten waren vastgelegd, vanaf de aankomst in Westerbork tot en met de aankomst in Auschwitz.

Filmvoorstelling in de Rechtszaal

Wederom kwam tijdens deze filmvertoning tot uiting, in walc een verschrikkelijke periode we tijdens de bezetting van ons land hebben geleefd. Afgematte, doch zwaar bepakte Joden zagen we aankomen in Westerbork, we zagen daarna dat ze ingeladen werden in veewagens en vervolgens beelden van de aankomst in Auschwitz. Velen werd het tijdens deze filmvoorstelling te machtig, zij barstten in tranen uit, want zij waren het die aan deze dodentransporten op de een of andere wijze zijn ontkomen. Voor hen is die tijd een nachtmerrie geweest, doch zij konden deze rechtzitting tenminste nog bijwonen. Hun familie, hun naaste bekenden, hun geloofsgenoten, honderdduizend van hen werden in koelen bloede vermoord.

En dan zagen we op deze film de SS-vlegels, die de transporten begeleiden. Gemmeke in volle glorie, met branle-pet, ballonbroek en glimmend gepoetste laarzen, zijn trawanten, precies zo uitgedost. De haren rijzen nu nog te berge als in de herinnering wordt teruggeroepen de wijze waarop deze mensen regeerden, de wijze waarop deze mensen hun taak meenden te moeten uitvoeren. Het is gedurende die jaren wel heel erg geweest.....

Gemmeke

Nu stond daar dan de voormalige kampcommandant, volledig ontdaan van al zijn luister, voor zijn rechters. De rechtszaal, we memoreerden het reeds, had wel een zeer bijzonder aanzien, doordat de grote ramen hermetisch waren afgesloten om de filmbeelden zo scherp mogelijk te krijgen, terwijl voorts op de tafels verschillende microfoons waren opgesteld, omdat dit proces voor het nageslacht wordt vastgelegd.

Gemmeke, de dunne grijze haren naar achteren gekamd, gekleed in grijze uniform, natuurlijk zonder enig onderscheidingsteken, een schrift met aantekeningen onder de arm, kwam de zaal binnen. Met duidelijke, vaste stem geeft hij antwoord op de vragen, hem door de president van het hof, Mr. A. Maassen, gesteld.

De eerste vraag was: Verstaat U Nederlands?

Verd.: Jawohl, aber ich spreche es schlecht.

Uit de uitvoerige dagvaarding noorden we dat Gemmeke op 27 Sept. 1907 werd geboren. Voor dat hij naar Nederland kwam was hij Politie-inspecteur en SS-Obersturmführer, afkomstig uit Dusseldorf.

Hij had als kampcommandant in strijd met de wetten van oorlog en menselijkheid Joden doorgezonden naar in het buitenland gelegen concentratiekampen, enkel en alleen om het feit, dat zij van Joodse afkomst waren, hetgeen de dood van ongeveer honderdduizend Joden tengevolge had. Hij had voorts bevel gegeven een aantal personen, dat een ontvluchttingspoging had ondernomen, dood te schieten, hij had als represaillemaatregel een aantal Joden weggevoerd, hetgeen de dood van deze gedeporteerden tengevolge had, enz.

25 Augustus 1940 naar Nederland

Uit zijn personalia bleek, dat Gemmeke tot zijn veertigste levensjaar onderwijs had genoten, daarna was hij geplaatst bij een handelsfirma, doch zijn ambities gingen in de richting van de politie. Aanvankelijk aangesteld als gev. of politiemann, werd hij later overgeplaatst bij de politieke politie. Hij was toen nog geen lid van de partij. „Aber, später wurde das gefordert“. Op 25 augustus 1940 werd hij naar Nederland gedirigeerd, waar hij aanvankelijk tewerk werd gesteld in Den Haag. In Juni 1942 ging Gemmeke naar St. Michiels Gestel en vier maanden later werd hij commandant van het kamp Westerbork. Hij had deze benoeming aangenomen niettoegestaande hij wist, dat er Joden geïnterneerd waren.

Pres.: Joden zijn bij ons een begrip naar hun godsdienst. Maar voor Uw begrippen waren zij van een bepaald ras. Wist U ook dat de Joden in het Durchgangslager kwamen om gedeporteerd te worden?

Verd.: Jawohl!

Pres.: Wist U ook dat zulks gebeurde omdat zij Jood waren en niet omdat zij een of andere overtreding of misdrijf hadden begaan of dat het een gevolg was van een gerechtelijk vonnis?

Verd.: Nein! Zij waren geïnterneerd op grond van wetten uitgevaardigd door de rijkscommissaris.

Pres.: Maar in ieder geval waren het geen Nederlandse wetten. Had U daartegen geen bezwaar!

Verd.: Nein! Naar wat wij in Duitsland leerden en hoorde, moest deze internering geschieden uit militaire en politieke overwegingen.

Pres.: Maar er waren oude vrouwen en zeer jonge kinderen bij. U wilt toch niet zeggen dat dit een militair of politiek belang was?

Verd.: De rijksregering wilde dat de „gesamte Gruppe“ werd geïnterneerd

om het familieverband te bewaren.

Pres.: Het ging niet om de gevaarlijkheid van deze mensen, maar uit het oogpunt van de politiek tegen de Joden, zoals dat in Duitsland reeds lang werd uitgevoerd.

Met een uitvoerige uiteenzetting tracht verd. duidelijk te maken dat het voor hem „Befehl ist Befehl“ was. Hem paste geen critiek, hij had zich t onderwerpen.

Pres.: Ik verwacht van U niet, dat U een opstand zou verwekken tegen de bepalingen, maar U wordt verweten dat U de benoeming tot kampcommandant heeft aanvaard.

Verd.: Daaraan kon ik niet ontkomen.

Pres.: U heeft ook geen poging gedaan in die richting?

Verd. Neen. Ik was graag gebleven waar ik was, maar dat was niet mogelijk. Het was voor mij een bevel.

Pres.: Vond U de methoden niet onmenselijk?

Verd.: Ich habe das nicht übersehen! Ik zat daar toch geheel in! Natuurlijk had ik wel tegenzin tegen bepaalde maatregelen....

Pres.: Ja, maar alleen tegen bepaalde details. Tegen de politiek als zodanig had U toch geen bezwaren. U wist toch wat de Joden te wachten stond bij hun deportatie?

Verd.: Ik heb aangenomen dat ze in kampen bijeen zouden worden gebracht. Ook heb ik horen praten over grote industrieën, waarin ze te werk zouden worden gesteld.

Raadsheer Mr. Dr. Berghuis: De transportgeleiders vertelden U toch wel eens iets, bijv. hoe lang zo'n reis duurde?

Verd.: Ze zeiden mij dat het transport 17 uren duurde (honnend gelach op de tribune).

De transporten

Pres.: U had in het kamp toch de nodige maatregelen? nemen inzake tucht en discipline? U was toch vrij om de transporten samen te stellen?

Verd.: Nein. Er waren twee groepen in het kamp, waar anderen over beslisten. Overigens deed ik het zo, dat die Joden op transport werden gesteld, die het langst in het kamp waren.

Dieptreurig

Nadat vervolgens de reeds genoemde film was gedraaid, stelde de Pres. de vraag, of verd. nu niet onder de indruk kwam van het dieptreurige lot van deze mensen. Het lijkt er niet veel op, aldus Z.E.

Verd.: Juist wel. Het was de bedoeling om alles wat in het kamp gebeurde vast te houden en daarom werd niet alleen het mooie, maar ook het tragische opgenomen.

Pres.: Gebeurde dit filmen niet in opdracht van uw superieuren.

Verd.: Nein.

Executies

Op 6 September 1944 werd Gemmeker gerapporteerd dat er een aantal geïnterneerden was ontvlucht. Ze werden evenwel achterhaald. Gemmeker heeft ze verhoord en toen bleek, dat zij ook anderen hadden aangespoord te ontvluchten. Per telex had hij opdracht ontvangen uit Den Haag om deze mensen „zu erschliessen.“

Pres.: Door dit aan Den Haag te melden schiep u het risico voor een dergelijke opdracht.

Verd.: Jawohl, aber es war eine kritische Zeit für Deutschland. Wanneer ik dit niet had gemeld, dat had ik des doods schuldig verklaard kunnen worden.

Pres.: En toen heeft u het bevel tot doodschietsen gegeven.

Verd.: U moet dat zo opvatten, ik heb het bevel „weitergegeben.“

Raadsheer mr dr Berghuis: De uitvoering lag dus in uw handen en dat betekende toch weer eigen verantwoordelijkheid.

Des middags werd de zitting voortgezet met een uitgebreid getuigenverhoor, waarbij vele ex-gevangenen hun ervaringen met Gemmeker konden vertellen.

Vanzelfsprekend konden niet alle misdadige uitspattingen, die er onder zijn leiding plaats vonden, onder de loupe worden genomen, doch over het geheel kreeg men toch een vrij volledige indruk van de wijze, waarop Gemmeker zijn verantwoordelijke taak opvatte. En dit was nu juist niet altijd even fraai, al gebiedt de eerlijkheid te zeggen, dat er ook getuigen waren, die hoewel hem allerm minst verdedigden, toch tot de conclusie kwamen, dat zij wel heel andere commandanten meegemaakt hadden.....

Akelig echter was het te horen, dat ook deze Gemmeker voor vele van zijn daden niets anders kon vinden dan het toch zo afgezaagde „Befehl ist Befehl” en pas nadat de Proc. Fiscaal, jhr. mr. de Ranitz hem in één van zijn scherpe uitvallen erop gewezen had, dat dit „Befehl ist befehl” niets meer is dan een Duitse legende, na de bevrijding ontstaan, kreeg Gemmeker het niet meer over zijn lippen. Overigens was de wijze,

waarop hij zich verdedigde, uiterst correct en tamelijk goed gedocumenteerd; tijdens de zitting zat hij voortdurend aantekeningen te maken.

Vrij.... naar Auschwitz

Een van de eerste feiten, waarbij Gemmeker zich van zijn slechtste zijde liet zien en dat deze middag ter sprake kwam, was het z.g.n. geval Gomperts. Deze mr. Gomperts, een advocaat uit Amsterdam, zat enige tijd in Westerbork, doch werd later in vrijheid gesteld, omdat hij z.g.n. gemengd gehuwd was. Voor zijn invrijheidstelling echter verzochten enige andere geïnterneerden, Joden van de z.g.n. Portugese groep, die op het punt stonden om op transport te worden gesteld, hem, om moeite voor hen te doen.

Mr. Gomperts deed dit inderdaad, doch het gevolg was, dat tot in de hoogste regeringskringen doordrong, wat de Duitsers met de Portugese Joden van plan waren, iets wat de „heren” in het geheel niet naar de zin was. Het transport werd afgelast en Gemmeker kreeg opdracht om uit te zoeken, hoe dit wel uitgelekt was. Het gevolg van dit onderzoek was, dat mr. Gomperts nog geen 24 uur na zijn invrijheidstelling al weer op de Weteringschans in Amsterdam zat en via Westerbork in Auschwitz terechtkwam. Hij was een van de weinigen, die deze hel overleefden en zo was het Hof in de gelegenheid, om uit zijn mond te vernemen, hoe een transport nu eigenlijk wel in zijn werk ging.

„De reis naar Auschwitz duurde twee dagen en geschiedde onder de slechtst denkbare omstandigheden”, zeide mr. Gomperts, met welke verklaring hij die van Gemmeker, des morgens afgelegd, geheel ontzenuwde. Bovendien legde deze getuige er de nadruk op, dat hij zijn tweede arrestatie en zijn uitzending naar Auschwitz geheel aan Gemmeker te „danken” had, omdat deze z.i. wraak wilde nemen.

Gemmeker kwam hierop met het „Befehl ist Befehl” aandragen, terwijl de president de verd. er even op wees, dat zijn gedrag in dit geval toch niet helemaal strookte met zijn bewering, dat hij altijd menselijk geweest was.

„Unfähig”, maar toch mee

Verder was ook het verhaal, dat getuige Löwenberg uit Utrecht ver-

telde, niet bijzonder vleiend voor de ex-commandant.

Toen er n.l. eens twee gevangenen ontvlucht waren, kwam hij op een morgen vloekend en tierend in een barak, juist even voordat een transport zou vertrekken. Woedend wees hij twintig mensen aan, die onmiddellijk naar de trein gebracht moesten worden, om alsnog de reis naar Polen mede te maken. Volgens de getuige waren deze Joden slecht gekleed en totaal „unfähig” (ongeschikt) voor transport.

Gemmeker was voor ons een gentleman-boef, zeide een andere ex-gevangene, n.l. de heer L. A. A. Cohen uit Amsterdam, die in het kort zijn mening over de verdachte gaf. „Er werd in Westerbork niet getrapt of geslagen, zo vervolgde hij, maar de straffen waren veel geraffineerder. Bij het geringste vergrijp ging men op transport en dat betekende de dood”.

Een volgende getuige zag in Gemmeker weer niet de hoofdschuldige, doch noemde zijn secretaresse, de kwade geest van het kamp.

Zo liepen de meningen over de verdachte nogal eens wat uiteen en het was reeds vrij laat, toen het Hof tenslotte besloot, om de zaak voorlopig te schorsen tot 28 December a.s.